

Typisk norsk å arbeide deltid

Det norske arbeidsmarkedet er preget av høyt sysselsettingsnivå sammenlignet med de fleste andre europeiske land. Andelen deltidssysselsatte er imidlertid høy, særlig for kvinner. Etter årtusenskiftet har den markerte økningen i sykefraværet skapt debatt. Det er færre som opplever konflikter med ledelsen eller konflikter ansatte imellom, men det er også en nedgang i graden av selvbestemmelse over noen viktige sider ved arbeidet. Menn har større selvbestemmelse i jobben enn kvinner.

Høy deltakelse i arbeidslivet

I 2004 var det om lag 3,3 millioner mennesker mellom 16 og 74 år i Norge. Arbeidsstyrken, definert som summen av de sysselsatte og de arbeidsledige, var på 2,4 millioner. De arbeidsledige utgjorde 106 000 personer ifølge arbeidskraftundersøkelsen (AKU). Utenfor arbeidsstyrken var om lag 230 000 under utdanning, 520 000 pensjonister og 80 000 hjemmearbeidende. Yrkesdeltakelsen har økt de siste tiårene. I 1980 deltok om lag 67 prosent av personer i alderen 16-74 år i arbeidsstyrken sammenlignet med 72,6 prosent i 2004.

Sammenlignet med de fleste land i Europa er sysselsettingsnivået i Norge høyt. Andelen sysselsatte i Norge var over 75 prosent 3. kvartal 2004 sammenlignet med gjennomsnittlig sysselsetting for EU- og EFTA-landene, som var på 64 prosent. Særlig kvinner ligger langt over gjennomsnittet når man sammenligner internasjonalt. Det er også de som har bidratt til det meste av sysselsettingsveksten i Norge de siste årene (Eurostat 2005).

Perioden fra 1980 og frem til i dag kjennetegnes av en sterk og relativt jevn sysselsettingsvekst blant kvinner. Gapet mellom kvinners og menns yrkesdeltakelse (25-66 år) har minket fra ca. 28 prosentpoeng i 1980 til 8 prosentpoeng i 2004, hvor andelen yrkesaktive kvinner og menn var henholdsvis 85 og 77 prosent.

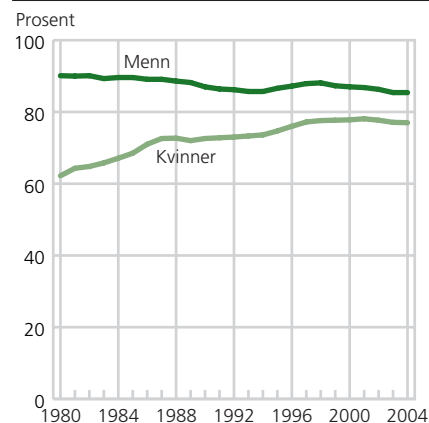
Stabil ledighet

Sysselsettingen i Norge er som nevnt høy, og også arbeidsledigheten er lav sammenlignet med andre land. Frem til begynnelsen av 1980-årene lå arbeidsledigheten på under 2 prosent av arbeidsstyrken, men økte til over 3 prosent i 1983, før den gikk tilbake til datidens "normalnivå" tre år senere. Fra slutten av 1988 og frem til 1993, hvor Norge var inne i en lavkonjunktur, var arbeidsledigheten på sitt høyeste etter krigen, med over 6 prosent. Fra 1993 sank arbeidsledigheten til 3,2 prosent i 1999. Etter dette har ledigheten økt noe før den stabiliserte seg på 4,5 prosent i 2003 og 2004.

Arbeidsledigheten har tradisjonelt vært markert høyere for kvinner enn for menn. Da ledigheten steg på 1980-tallet, jevnet kjønnsforskjellene seg ut. I 1993 da ledigheten var på topp, var 6,6 prosent av den mannlige og 5,2 prosent av den kvinnelige arbeidsstyrken arbeidsledig. Det var i første omgang de mannsdominerte næringer som industri og bygg og anlegg som ble rammet av lavkonjunktorene. Kvinner er langt oftere sysselsatt i offentlig sektor;

*Ylva Lohne og
Elisabeth Rønning*

Figur 1. Andel kvinner og menn i arbeidsstyrken. 25-66 år. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene (AKU), Statistisk sentralbyrå.

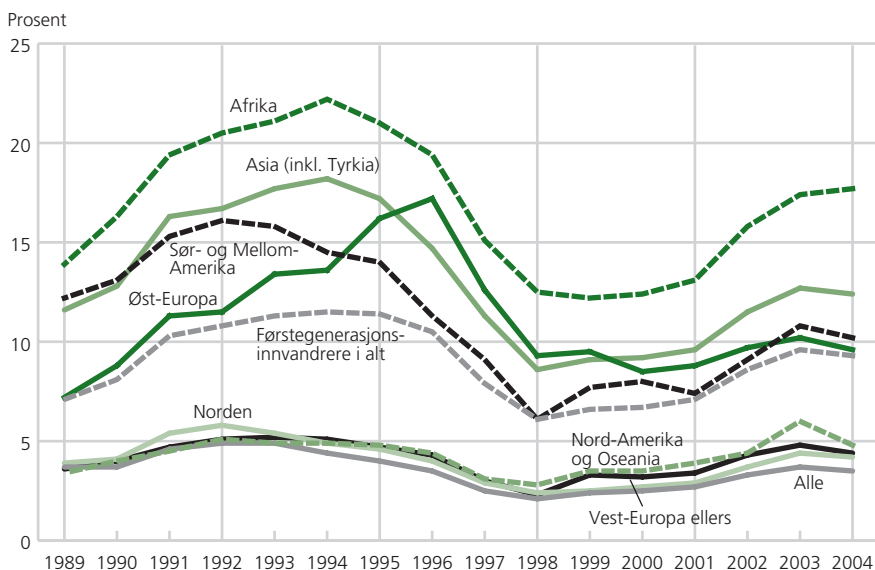
Ylva Lohne er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk (ylva.lohne@ssb.no).

Elisabeth Rønning er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårsstatistikk (elisabeth.ronning@ssb.no).

arbeidsplasser som tradisjonelt har vært bedre skjermet mot dårlige tider. Tilsvarende forskjell mellom menn og kvinner i 2004 var noe mindre, henholdsvis 4,9 og 4,0 prosent.

Arbeidsledigheten blant innvandrere var i overkant av 10 prosent i 2004. Figur 2 viser at det er store nivåforskjeller mellom ulike innvandrergrupper, med et markant skille mellom de vestlige og ikke-vestlige gruppene. Alle gruppene ble imidlertid tydelig berørt av konjunkturedgangen på slutten av 1980 tallet.

Figur 2. Registrerte helt arbeidsledige, etter landbakgrunn. Utgangen av november. 1989-2004¹. Prosent av arbeidsstyrken

¹ Brudd i tidsserien i 1999 pga. endringer i definisjon av helt arbeidsledige.

Kilde: Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, Statistisk sentralbyrå.

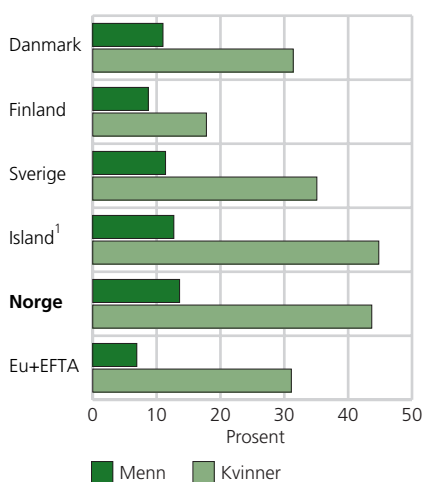
Samtidig med den relativt høye ledigheten i perioder med lavkonjunktur, har andelen langtidsledige steget markert. Langtidsledige er personer med en sammenhengende ledighetsperiode på over et halvt år. Fra 1988 til 1993 økte antall arbeidsledige fra 69 000 til 127 000, mens antallet langtidsledige økte fra 11 000 til 55 000, det vil si fra 16 til 43 prosent av den totale ledigheten. Økt sysselsetting og nedgang i ledigheten resulterte imidlertid ikke i noen umiddelbar nedgang i andelen langtidsledige. Først i 1996 ser vi en tydelig nedgang, som fortsetter frem til 2001, da andelen kom ned i 15 prosent. Men fra 2001 økte andelen igjen, til 25 prosent i 2004.

Norge ligger på deltidstoppen i Europa

Norske kvinner jobber i langt større grad deltid enn gjennomsnittet for de europeiske landene. Totalt er det bare i Nederland at flere kvinner jobber deltid enn i Norge. Også for norske menn er det mer vanlig med deltid enn i resten av Europa, selv om andelen er betydelig lavere enn for kvinner.

Selv om Norge ligger foran når det gjelder deltakelse i yrkeslivet for kvinner og menn sammenlignet med de fleste andre europeiske land, er det allikevel en del skjevheter. Norge har fortsatt et kjønnsdelt arbeidsmarked, og deltid er hovedsakelig et kvinnefenomen. I 2004 jobbet 43 prosent av sysselsatte kvinner deltid, mot 13 prosent menn. Forskjellen mellom kjønnene er altså stor, selv om andelen deltidssysselsatte kvinner har gått ned-

Figur 3. Andel deltidssysselsatte av alle sysselsatte. 3. kvartal 2004. Prosent

¹ 3. kvartal 2003.

Kilde: Statistics in focus 6/2005 LFS, Eurostat.

over de siste 20 årene, mens det er blitt noe mer vanlig å arbeide deltid for menn.

Det ser dessuten ut til at kvinner bruker deltid som en generell tilpasning til arbeidslivet, mens menn arbeider deltid i mer begrensede perioder i livet. Den typiske deltidsarbeidende kvinne har flere enn ett barn under 16 år. Hun arbeider gjerne 60-80 prosent og oppfatter seg selv i hovedsak som yrkesaktiv. Den typiske deltidsarbeidende mann har en mindre deltidsjobb, gjerne ved siden av skolegang eller mot slutten av sin yrkeskarriere (Lohne og Næsheim 2003).

Mange midlertidig ansatte ønsker fast jobb

Over 200 000 personer var ansatt på midlertidig basis i 2004, viser tall fra AKU. Det tilsvarer 10 prosent av alle ansatte. Av de 210 000 midlertidig ansatte var 39 prosent vikarer, 23 prosent ekstrahjelpere, 21 prosent i et engasjement eller prosjektansatte, mens de øvrige var lærlinger, praktikanter og lignende (Bø 2005).

57 prosent av de midlertidig ansatte ønsker en fast ansettelse. I aldersgruppen 30-54 år gir tre av fire uttrykk for at de ønsker fast jobb. Det store flertall av disse har også forsøkt å få det. Ønsket om fast ansettelse er mer utbredt blant kvinner enn blant menn, henholdsvis 61 og 51 prosent. Andelen som har forsøkt å få fast ansettelse, er også høyere blant kvinner.

Kortere arbeidstid for menn

Den faktiske arbeidstiden har gått ned med nesten to timer per uke fra slutten av 1980-tallet til 2004, da gjennomsnittlig arbeidstid var 34,6 timer. Faktisk arbeidstid vil si den utførte arbeidstiden (minus feriedager, sykdom og annet fravær, og pluss eventuell overtid). Det er menn som står for denne nedgangen. Fra å jobbe 41 timer per uke i gjennomsnitt i 1989, var arbeidstiden for menn i 2004 om lag 38 timer. Kvinnene har holdt seg stabilt på om lag 30 timer i uken.

Mange ønsker å arbeide mer

Antall undersysselsatte gikk opp fra 86 000 i 2003 til 98 000 i 2004, hvorav kvinnene sto for mesteparten av oppgangen. Siden AKU startet å måle undersyssetningen i 1989, har tallet aldri vært høyere. Undersysselsatte er deltidsysselsatte som ønsker, og har forsøkt å få, mer arbeid. Som andel av alle deltidsysselsatte utgjorde undersyssetningen 16 prosent i 2004, mot 14 prosent året før. Over 60 prosent av de undersysselsatte jobber innenfor helse- og sosialtjenester, samt varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet. Det er også innenfor de samme to næringsgruppene at vi finner de fleste deltidsysselsatte.

Flere småbarnsmødre jobber

Den gruppen som fremfor noen har økt yrkesdeltakelsen etter 1980, er mødre med små barn. For gifte og samboende kvinner med yngste barn under seks år steg yrkesfrekvensen med ca. 30 prosentpoeng frem til 2001, hvor nivået var på det høyeste i denne perioden (henholdsvis 77 prosent for mødre med yngste barn under tre år, og 86 prosent for mødre med yngste barn mellom tre og seks år). Deretter har yrkesaktiviteten gått noe ned for disse gruppene.

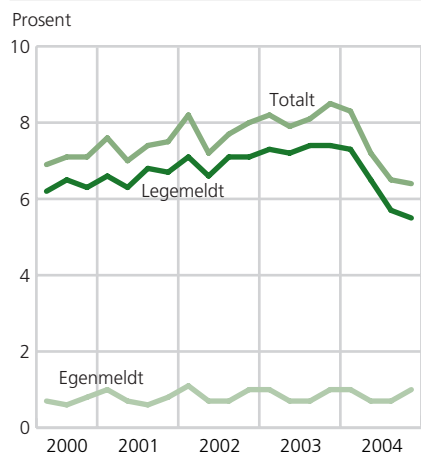
Mødre med større barn har også økt yrkesdeltakelsen i perioden fra 1980, men ikke på langt nær så markert som småbarnsmødrene. Mødrenes yrkesaktivitet øker med alderen på barna. Dessuten er ettbarns- og tobarnsmødre i

noe større grad yrkesaktive enn kvinner som er mødre til flere enn to barn. Men forskjellen mellom disse gruppene er blitt klart mindre enn den var i begynnelsen av perioden.

Nedgang i sykefraværet

Det har vært svingninger i sykefraværet de siste årene. AKU gir et langsiktig bilde av sykefraværet. Her telles de som har vært midlertidig fraværende fra arbeid hele undersøkelsesuken på grunn av sykdom, og andelen regnes som prosent av alle sysselsatte. Siden det er hele uker som teller, blir sykefraværsprosenten naturlig nok lavere enn tallene fra den sentrale sykefraværsstatistikken, der tapte dagverk også fra kortere sykefravær, aktiv sykemelding og graderte sykemeldinger også teller med. Ifølge AKU var sykefraværet på 3,2 prosent i 1980. Sykefraværet var på det laveste i 1994 med 2,4 prosent, for å nå en topp rundt 2000-2002 på 4,0 prosent. Fraværet har siden sunket til 3,6 prosent, som var årsgjennomsnittet for 2004.

Figur 4. Tapte dagsverk på grunn av egenmeldt og legemeldt sykefravær for arbeidstakere 16-69 år, i prosent av avtalte dagsverk. Kvartalstall. 2000-2004¹

¹ Tallene for 1. kvartal 2002 og 2. kvartal 2003 er justert for påsken.

Kilde: Den sentrale sykefraværsstatistikken, Statistisk sentralbyrå.

Den sentrale sykefraværsstatistikken som har eksistert fra 2. kvartal 2002, viser tapte dagsverk i prosent av avtalte dagsverk, og både egenmeldt og legemeldt fravær blir regnet med. Den sentrale sykefraværsstatistikken viser at fraværet økte fra 2. kvartal 2000, og nådde en foreløpig topp i 2003. I løpet av 2004 gikk sykefraværet imidlertid kraftig ned. Sammenlignet med 4. kvartal 2001, året da Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv¹ ble inngått, var nedgangen fra 4. kvartal 2004, på 15 prosent.

Sykefraværet gikk ned fra 8,5 til 6,4 prosent fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2004. For kvinner gikk sykefraværet ned med 2,4 prosentpoeng, for menn ble det redusert med 1,7 prosentpoeng. Fordi kvinner har et høyere nivå på sykefraværet, var likevel nedgangen relativt sett like sterk for kvinner og menn.

Hoveddelen av sykefraværet er legemeldt fravær: I de kvartalene vi har tall fra, utgjør egenmeldt fravær mellom 9 og 14 prosent av det totale fraværet.

Særlig innenfor næringene industri og bergverksdrift og i bygg og anlegg, har det vært stor nedgang i sykefraværet. Her har fraværet sunket fra henholdsvis 8,7 til 6,3 prosent og 8,9 til 6,5 prosent fra 4. kvartal 2003 til 4. kvartal 2004. I helse- og sosialtjenester var det en nedgang fra 11,1 til 8,5 prosent. Videre gikk sykefraværet ned i alle sektorer, men mest i kommunal forvaltning, fra 10,0 til 7,7 prosent.

Lavere sysselsetting blant innvandrere

Blant førstegenerasjonsinnvandrere lå andelen sysselsatte på 56,6 prosent 4. kvartal 2004, uendret fra foregående år. Fra 2001, som er startåret for den registerbaserte sysselsettingsstatistikken for innvandrere, har det vært en markert nedgang på 2,7 prosentpoeng. Befolkningen for øvrig hadde en nedgang i samme periode på 1,6 prosentpoeng.

Innvandrer menn hadde en sysselsetting på 61,1 prosent, mens kvinnenes sysselsetting lå på 52,2 prosent, i 4. kvartal 2004. I hele befolkningen var andelen henholdsvis 72,5 og 66 prosent.

Blant etterkommere, personer født i Norge av utenlandskfødte foreldre, var sysselsettingsandelen 56,9 prosent. I absolutte tall utgjør de 7 800 sysselsatte og over halvparten av dem er mellom 16 og 25 år. Dette er med andre ord en

Som innvanderer regnes her en person født i utlandet av utenlandsfødte foreldre (også kalt førstegenerasjonsinnvanderer) om ikke annet er spesifisert. Statistikken gjelder kun de som er registrert bosatte, det vil si at de ifølge folkeregisteret forventes å oppholde seg i landet i minst seks måneder.

Tallene er fra registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere.

ung befolkningsgruppe, og mange vil derfor være under utdanning og utenfor arbeidsmarkedet.

Hvis man deler inn innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn, trer det frem klare forskjeller i sysselsettingsandelen. Innvandrere fra Norden har litt høyere sysselsettingsandel enn befolkningen sett under ett, mens innvandrere fra Vest-Europa utenom Norden ligger noe lavere enn hele befolkningen. Lavest sysselsettingsandel har innvandrere fra Afrika: Førstegenerasjonsinnvandrere fra denne verdensdelen hadde en sysselsettingsprosent på 41,2. Blant ikke-vestlige innvandrere er innvandrere fra Asia den største gruppen. Sysselsettingen for denne gruppen var på 49,8 prosent for førstegenerasjonsinnvandrere.

Økt botid gir høyere sysselsettingsandel

For innvandrere med en botid i Norge på under fire år var andelen sysselsatte på 46 prosent, mens den var oppe i 58 prosent for dem med botid fra fire til seks år. Går vi ytterligere opp i antall år bosatt i Norge, det vil si syv år og mer, ser vi bare en mindre økning i totaltallene på 2 prosentpoeng.

Det er imidlertid ganske lave sysselsettingsprosentene også i enkelte innvandrergupper med lang botid i Norge. Dette gjelder blant annet dem fra Pakistan og Tyrkia, som begge hadde en sysselsetting på 44 prosent. Det lave sysselsettingsnivået i disse gruppene har først og fremst sammenheng med en svært lav yrkesdeltakelse blant kvinnene. Kvinner fra Pakistan hadde en sysselsetting på 28 prosent, mens mennene lå på 59 prosent, med andre ord hadde de en dobbelt så høy sysselsetting som kvinnene. Også blant dem fra Tyrkia var det stor forskjell mellom kvinner og menn, henholdsvis 35 og 57 prosent (Olsen 2004).

Overrepresentasjon i visse næringer

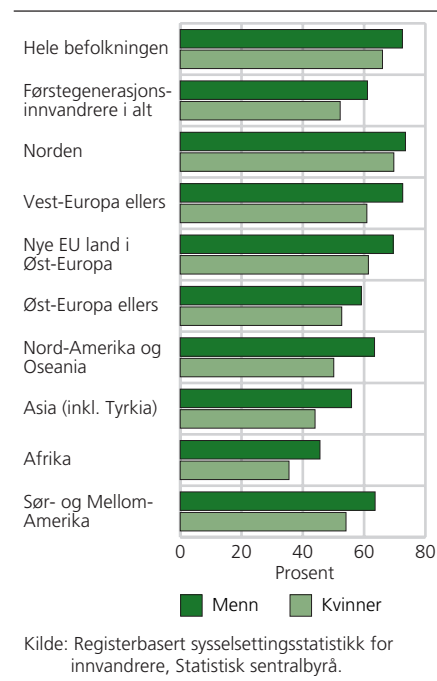
Ikke-vestlige innvandrere er overrepresentert i rengjøringsvirksomheter og hotell- og restaurantnæringen. Mens hele den yrkesaktive befolkningen hadde en andel sysselsatte i hotell- og restaurantnæringen på 3,3 prosent, var den tilsvarende andelen for ikke-vestlige innvandrere 12,4 prosent. I rengjøringsvirksomheter finner vi en enda skjevare fordeling, henholdsvis 0,8 kontra 6,2 prosent.

Blant de 56,6 prosent sysselsatte innvandrerne i 2004 utgjorde lønnstakere 52,8 prosent og selvstendig næringsdrivende 3,8 prosent. Førstegenerasjonsinnvandrere fra Norden og Vest-Europa ellers hadde hver en andel selvstendig næringsdrivende på snaut 6 prosent, et nivå som altså overstiger de 4,8 prosent selvstendig næringsdrivende i befolkningen totalt. Førstegenerasjonsinnvandrere fra Asia var gruppen ikke-vestlige innvandrere med høyest andel selvstendig næringsdrivende med 3,6 prosent.

Kraftig økning i pendlingen

Antall sysselsatte som pendler, det vil si krysser minst én kommunegrense på vei fra bosted til arbeidssted, er mer enn fordoblet fra 1980 til 2004. I alt 31,9 prosent av de sysselsatte jobbet i 4. kvartal 2004 i en annen kommune enn de var bosatt i. Bosatte i Akershus hadde mest utpendling med 60,8 prosent av de sysselsatte. Kommunene med lavest utpendling finnes i Finnmark Finnmark, Oslo, Nordland og Troms, der godt under 20 prosent pendler ut av kommunen de er bosatt i.

Figur 5. Sysselsatte etter landbakgrunn og kjønn, i prosent av personer i alt 16-74 år. 4. kvartal 2004

To av ti redd for å miste jobben

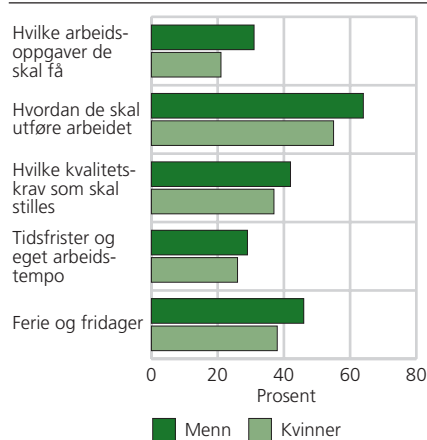
Fra 2000 til 2003 har det vært en stor økning i antall sysselsatte som mener de står i fare for å miste jobben på grunn av nedlegging, innskrenkning eller annet. I 2000 oppga en av ti dette, i 2003 er andelen økt til to av ti. Samtidig ser vi at andelen med midlertidig ansettelse ligger på et stabilt lavt nivå, i overkant av en av ti er midlertidig ansatt. Dette er tall som stemmer godt overens med tall på ansatte på midlertidig basis fra AKU. De aller fleste har også skriftlig ansettelseskontrakt. Her har andelen økt fra 83 prosent i 1996 til 90 prosent i 2003. Det er flest uten skriftlig ansettelseskontrakt i de minste bedriftene. Til tross for at de formelle rammene rundt arbeidstakerne er gode, har altså frykten for å miste jobben vært stigende. Dette kan ha sammenheng med veksten i arbeidsledigheten og dermed usikkerhet på arbeidsmarkedet i samme periode. AKU viste at arbeidsledigheten ved utgangen av 2000 var på 3,6 prosent, mens den i 2003 og 2004 har stabilisert seg på 4,5 prosent. (<http://www.ssb.no/emner/06/01/akumnd/>).

I perioden 1996-2003 har det vært en nedgang i andelen ansatte som har fast lønn, det vil si fast måneds-, halvmåneds-, uke- eller timelønn. Dette er en generell trend uavhengig av alder og kjønn. I 1996 hadde ni av ti fast lønn, i 2000 hadde åtte av ti fast lønn, mens i 2003 har omtrent syv av ti fast lønn. Vi har sett en tilsvarende økning i andelen ansatte som har fast lønn kombinert med bonus, provisjon eller akkordtillegg. Andelen som er fornøyd med lønnen sin har vært relativt stabil i perioden, og det er også stabilitet i andelen som sier de er tilfredse med jobben.

Nær to av ti har for mange ulike arbeidsoppgaver

18 prosent sier at de mesteparten av tiden har for mange ulike arbeidsoppgaver. Flere kvinner enn menn opplever dette. Andelen som opplever at de ikke har tid til å utføre arbeidet skikkelig, har vært stabil i perioden, omtrent en av tre opplever dette. De yngste på arbeidsmarkedet, 16-24-åringene, skiller seg ut. I denne gruppen opplever færre dette, og det har vært en nedgang i andelen som opplever det fra 1996 til 2003. Kvinner opplever dette i større grad enn menn. Om det er kjønn eller yrke som slår ut her er usikkert, men sykepleiere skiller seg ut blant yrkene, og opplever dette oftere enn ansatte i andre yrker.

Figur 6. Andel ansatte som i høy grad selv kan bestemme over ulike forhold i jobben sin, etter kjønn. 2003. Prosent

Kilde: Levekår tverrsnitt 2003, Statistisk sentralbyrå.

Menn bestemmer selv

En av fire bestemmer selv i høy grad hvilke arbeidsoppgaver de skal ha, og andelen i befolkningen som gjør dette har holdt seg stabil fra 1989 til 2003. Menn kan i større grad enn kvinner bestemme dette selv. Omtrent seks av ti bestemmer selv mesteparten av tiden hvordan arbeidet skal utføres, og her har det vært en liten nedgang i perioden. Det samme gjelder selvbestemmelse over hvilke kvalitetskrav som skal stilles, der andelen i 2003 er på 40 prosent. Selvbestemmelse over tidsfrister/eget arbeidstempo og ferie/fridager har også holdt seg stabilt i perioden. For alle mål på selvbestemmelse ser vi at menn i større grad enn kvinner bestemmer selv.

Unge kvinners arbeid kundestyr

Andelen sysselsatte som sier at arbeidet deres i høy grad er styrt av kunder, klienter eller elever, var 49 prosent i 2000 og 53 prosent i 2003. Spesielt unge kvinners arbeid er styrt av dette – nær syv av ti kvinner i alderen 16-24 år er styrt av kunder, klienter eller elever. Arbeidet er også styrt av andre forhold. Vi ser en økning i andelen som oppgir at arbeidet er styrt av arbeidskamerater, kolleger og av fastlagte rutiner, og vi ser en tendens til at arbeidstakerne

i mindre grad enn tidligere selv kan bestemme hvordan de skal utføre arbeidet sitt og hvilke kvalitetskrav som skal stilles i jobben. Derimot ser det ut som om arbeidstakerne i større grad enn tidligere kan bestemme over tidsfrister og eget arbeidstempo. På dette området har vi dessverre ikke gode tidsreier og bare tall for 2000 og 2003.

Nedgang i andelen som opplever konflikter med ledelsen

Vi ser en nedgang fra 1993 til 2003 i andelen som opplever dårlig forhold på arbeidsplassen mellom ledelse og ansatte. Mens andelen var hele 42 prosent i 1993 var den 32 prosent i 2003. Mens det har vært en tydelig nedgang i perioden for menn, ser vi av figur 7 at andelen kvinner som opplever dette har holdt seg mer stabil. I 2003 opplever 29 prosent av mennene dette, mens 35 prosent av kvinnene oppgir at de opplever dårlig forhold på arbeidsplassen mellom ledelse og ansatte. Kvinner i alderen 25-44 år er aller mest utsatt.

Et typisk kvinneyrke som sykepleie skiller seg også ut ved å rapportere mer dårlige forhold enn andre yrker, og andelen sykepleiere som opplever dårlig forhold har steget fra 1989 til 2003. Vi ser samme tendens når vi se på andelen som opplever dårlig forhold på arbeidsplassen mellom ansatte. Også her er det en nedgang fra 28 prosent i 1989 til 19 prosent i 2003. Også her skiller sykepleierne seg ut med mer dårlig forhold mellom ansatte enn andre yrker.

Kvinner mest utsatt for trakassering, vold eller trusler på arbeidsplassen

Andelen som et par ganger i måneden eller oftere opplever å bli utsatt for uønsket seksuell oppmerksomhet, har vært lav og stabil i perioden vi har undersøkt dette gjennom arbeidsmiljøundersøkelsene i SSB. Om lag 2 prosent av ansatte oppgir å ha opplevd dette. Unge kvinner, 16-24 år, skiller seg ut. 7 prosent i denne gruppen oppgir å ha opplevd uønsket seksuell oppmerksomhet ukentlig. Andelen som oppgir å ha blitt plaget eller ertet i jobben ukentlig er også lav og har vært på samme nivå i perioden 1989-2003. Også her oppgir 2 prosent at de har vært utsatt for dette ukentlig.

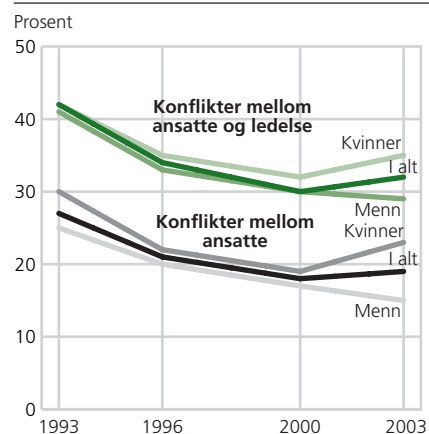
Som vi ser av figur 8 er andelen som oppgir å ha vært utsatt for vold eller trussel om vold på jobben derimot noe høyere. 6 prosent oppgir dette i 2003. 5 prosent oppga dette i 1989. Kvinner er mer utsatt for dette enn menn.

Stabile fysiske arbeidsforhold

Antall arbeidstakere som er utsatt for varme, kulde, støy, forurensninger og dårlig inneklima ellers, har holdt seg på et stabilt nivå fra 1989 til 2003. Hvis vi ser bort fra dårlig inneklima, kan man også si at det er relativt få arbeidstakere som er utsatt for slike arbeidsmiljøproblemer. Men dette gjelder når man ser alle sysselsatte (ansatte) under ett. Dette er forhold som noen yrkesgrupper er mer utsatt for enn andre. Sysselsatte innenfor primærnæringene, industri og bygg og anlegg er overrepresentert blant de utsatte for disse forholdene. Disse arbeidsmiljøforholdene har holdt seg på et stabilt nivå til tross for nedgangen i sysselsettingen innenfor primærnæringene og industrien, som kanskje er de næringene som i størst grad er utsatt for disse arbeidsforholdene.

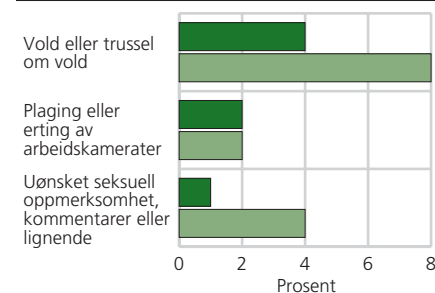
Når vi ser på ergonomisk arbeidsmiljø, er også bildet preget av stabilitet eller en svak nedgang i andelen med ergonomiske utfordringer. Her kan vi skille mellom kraftkrevende jobber eller jobber som krever at man er i bevegelse mesteparten av tiden, og mer statisk belastende jobber som har andre ergono-

Figur 7. Andel ansatte som ofte eller av og til opplever konflikter i jobben, etter kjønn. 1989-2003. Prosent

Kilde: Arbeidsmiljøundersøkelsen 1993 og Levekår tverrsnitt 1996, 2000 og 2003, Statistisk sentralbyrå.

Figur 8. Andel sysselsatte som er utsatt for vold, trusler, mobbing eller trakassering et par ganger i måneden eller mer, etter kjønn. 1989-2003. Prosent

Kilde: Levekår tverrsnitt 2003, Statistisk sentralbyrå.

Datagrunnlaget

Hovedkilden til avsnittet om arbeidsmiljø er levekår tverrsnitt 2003 med arbeidsmiljø som tema. Til undersøkelsen ble det trukket 5 000 personer i alderen 16-66 år. 3 489 personer, eller 71 prosent, deltok i undersøkelsen. For mer dokumentasjon, se (Hougen 2004).

I tillegg har vi brukt levekår tverrsnitt 2000 og 1996 og Arbeidsmiljøundersøkelsene fra 1989 og 1993. For mer dokumentasjon se (Vågane 2001), (Teigum 1996), (NOS C228), (NOS C9).

¹ Intensjonsavtalen er en avtale mellom partene i arbeidslivet og staten som ble undertegnet i oktober 2001. Formålet med avtalen var blant annet å redusere sykefraværet med 20 prosent, foruten å inkludere flere med redusert funksjonsevne på arbeidsmarkedet og å heve den gjennomsnittlige pensjonsalderen.

Referanser

Blom, Svein (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere*, Rapporter 1998/16, Statistisk sentralbyrå.

Bø, Tor Petter (2005): Midlertidig ansatte, <http://www.ssb.no/valgaktuelt/>.

Eurostat (2005): Statistics in focus: Population and social conditions, 6/2005, Labour Force Survey.

Haugen (2004): Samordnet levekårsundersøkelse 2003 - tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport, Notater 2004/49, Statistisk sentralbyrå.

Lohne, Y. og H. N. Næsheim (2003): Kartlegging av bruken av deltid i arbeidslivet, Rapporter 2003/22, Statistisk sentralbyrå.

NOS (1989): Arbeidsmiljø 1989, Norges offisielle statistikk C 9, Statistisk sentralbyrå.

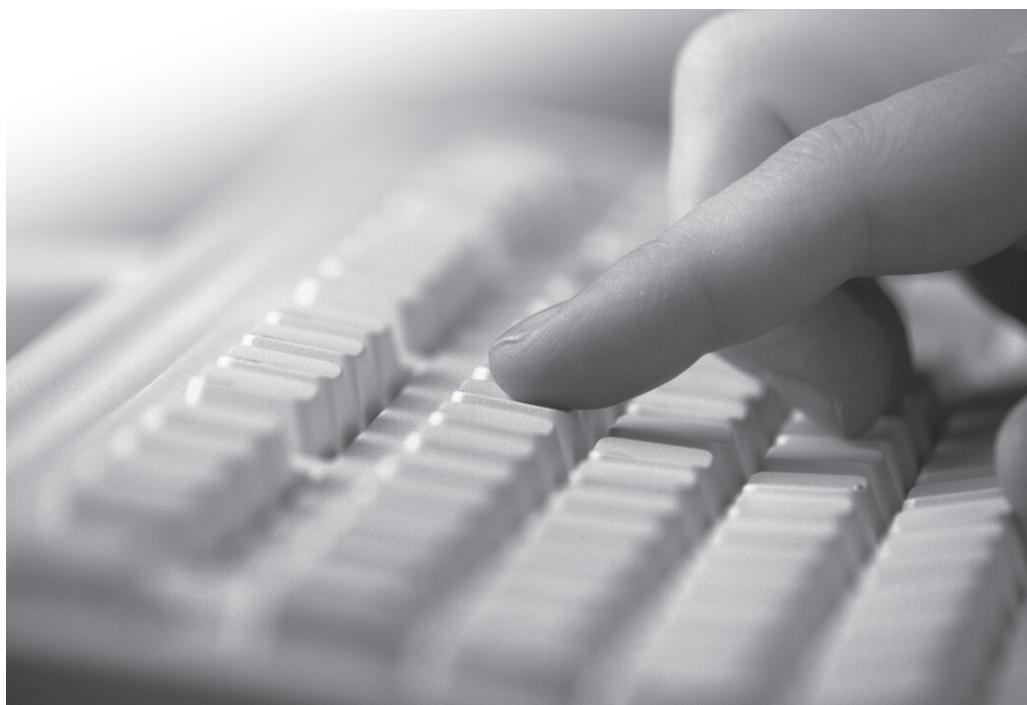
NOS (1993): Arbeidsmiljø 1993, Norges offisielle statistikk C 228, Statistisk sentralbyrå.

Olsen, Bjørn (2004): "Arbeid" i Tronstad (red.): *Innvandring og innvandrere 2004*, Statistiske analyser 66, Statistisk sentralbyrå.

Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/06/01/akumnd/>.

Teigum, Hanne Marit (1996): Samordnet levekårsundersøkelse 1996 - tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport, Notater 1996/63, Statistisk sentralbyrå.

Vågane, Liva (2001): Samordnet levekårsundersøkelse 2001 - tverrsnittsundersøkelsen. Dokumentasjonsrapport, Notater 2002/56, Statistisk sentralbyrå.

miske konsekvenser. De ulike problemområdene rammer ulike yrkesgrupper og næringer. Over halvparten av alle sysselsatte står eller går mesteparten av arbeidstiden, og 36 prosent arbeider med gjentatte ensidige bevegelser mesteparten av arbeidstiden. 22 prosent oppgir at de har en stor risiko for belastningsskader i arbeidet sitt. Flere kvinner enn menn oppgir dette.

Kvinner flere helseplager som skyldes jobb enn menn

Andelen som opplever ulike typer fysiske og psykiske smerter og plager på grunn av jobben har holdt seg stabil i perioden. Det har verken vært en økning eller en nedgang, bortsett fra for smerter i armer og håndledd, som har økt noe. Kvinner har generelt flere plager som skyldes jobb enn menn. Vi ser også at plagene øker med økt alder. 22 prosent av kvinnene i alderen 45-66 år svarer at de har smerter i nakke, skuldre eller øvre del av rygg på grunn av jobben. Det er vanskelig å si noe om sammenhengen mellom smerter som skyldes jobb og yrke, men det er en tendens til at håndverkere, operatører og sjåfører skiller seg ut med litt flere smerter som skyldes jobben enn andre yrkesgrupper.

På arbeidsmiljøområdet har vi ikke noen ferske tall om innvandrerbefolkningen. Lavekårsundersøkelsen blant ikke-vestlige innvandrere fra 1996 (Blom 1998) viser at innvandrere er oftere utsatt for arbeidsmiljøbelastninger enn nordmenn.